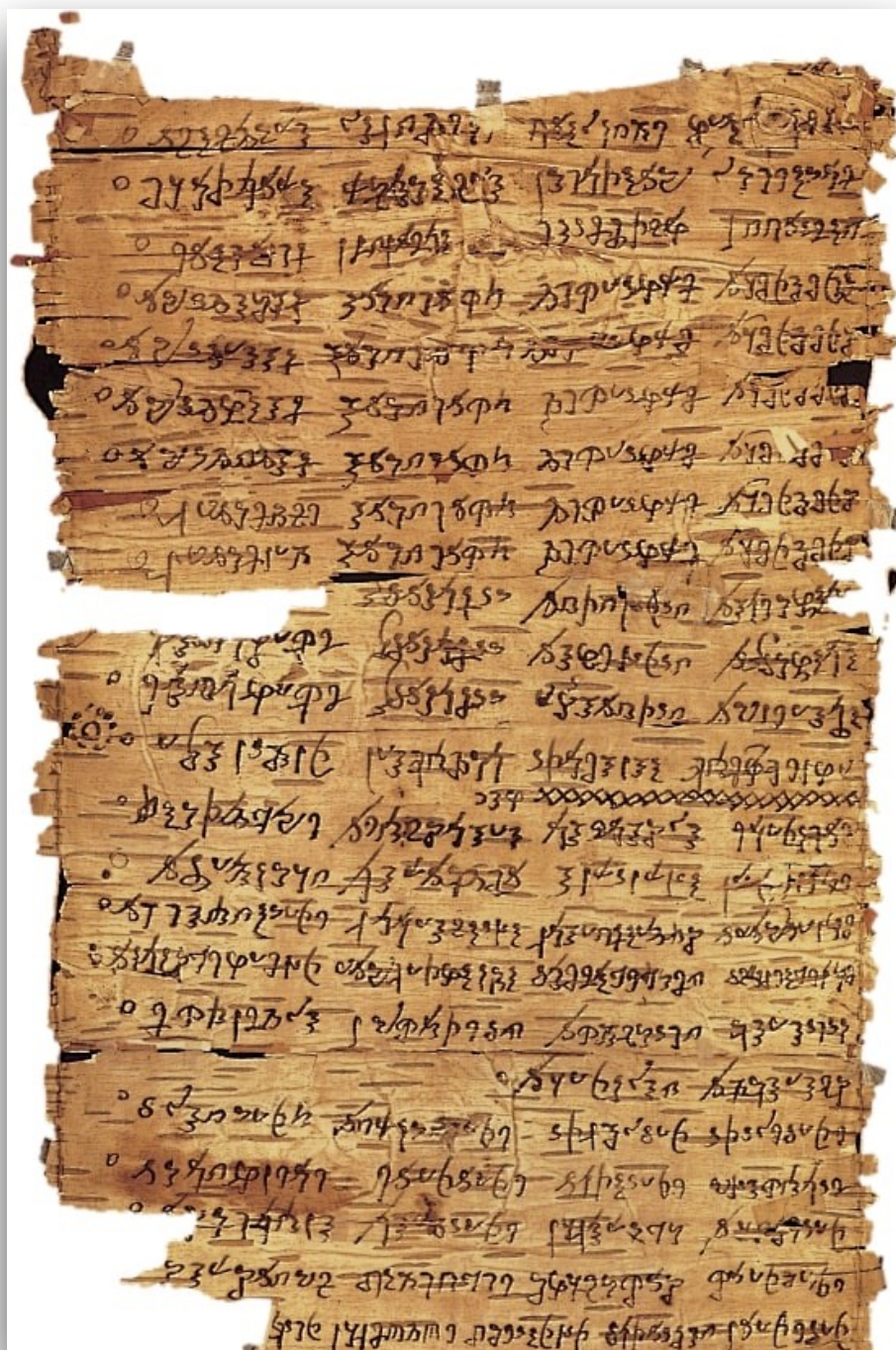

Utmaningar vid översättningen av Dharma

Del II av en artikel om översättning, av Viryabodhi
(samordnare för ITTB)

Den andra artikeln om översättning inom Triratna av Viryabodhi, samordnare för International Triratna Translations Board (ITTB) [bild på omslag]¹

I den första artikeln gick jag in på ”Den avgörande betydelsen att översätta Dharma till människors modersmål”. Jag anser att vi måste värdesätta, prioritera, stödja och faktiskt också *finansiera* detta arbete mer än vad vi har gjort tidigare. Du hittar den första artikeln [här](#).

I den här artikeln kommer jag att ta upp några av de svårigheter och utmaningar man stöter på när man översätter Dharma, särskilt i förhållande till Sangharakshitas undervisning. Först och främst kommer jag att ta upp några åsikter och invändningar – kanske är de till och med motstånd – som går emot min tes, och som jag har hört under årens lopp.

- ”De flesta svenskar kan engelska tillräckligt bra.”
- ”Jag föredrar att läsa Bhante i original.”
- Den stora majoriteten av vår undervisning vid våra lokala buddhistcenter *sker på vårt modersmål*. De nyanlända får både muntlig och skriftlig undervisning på sitt modersmål. En stor anledning till att översättning är viktigt.

Folk kan engelska tillräckligt bra

När man talar om översättning är en vanlig invändning, eller åtminstone mild protest, som jag har hört och fortfarande kan höra, att de flesta svenskar kan engelska tillräckligt bra. Vilket är sant, men tillräckligt bra för vad? Om vi vill hitta dessa ”känslomässiga motsvarigheter till vår intellektuella förståelse” och om vi vill ta Dharma djupare, skulle jag vilja hävda att vi behöver Dharma uttryckt och kommunicerad på vårt modersmål; inte bara för vår egen skull. Vi måste också ta itu med den och diskutera den på vårt eget språk och i vår egen kultur.

Ibland tror jag att människor överskattar sina kunskaper i engelska. Jag vet att jag själv har överskattat min. När jag översätter och slår upp betydelsen av ord i en eller annan ordbok inser jag ibland att jag inte har fått hela bilden eller ens rätt betydelse av ett visst ord eller en viss fras på engelska. Ibland har jag till och med insett att jag inte riktigt har förstått vissa ord på svenska.

När vi lyssnar till Dharma på engelska behöver vi försäkra oss om att vi verkligen förstår den. Ibland kan läsning och studier av Dharma på ditt eget språk lyfta fram och avslöja vilken förståelse du faktiskt har.

”Jag föredrar att läsa Bhante i original.”

En annan fras som jag ofta har hört är: ”Jag föredrar att läsa Bhante i original.” Jag har inga egentliga problem med detta, så länge de sedan läser samma bok på sitt eget språk, om den är översatt. Det ena utesluter naturligtvis inte det andra. Om vi kan,

---

¹ Ofullständigt manuskript av björkbark av Dhammapada på Gandhari-språket som förvärvades av Dutreuil de Rhins mission (1891–1894) i Centralasien. Slutet av första århundradet till tredje århundradet, *Bibliothèque nationale de France*.

bör vi verkligen läsa och lyssna på Bhante på hans eget språk. Men när vi undervisar på våra lokala buddhistcenter gör vi det kanske 99% av tiden på vårt eget språk och då måste vi kunna dharmatermerna och Bhantes uttryck på det språket.

Jag har ibland blivit generad (kanske borde jag inte ha blivit det) när jag har hört andra svenska ordensmedlemmar undervisa i Dharma och använda engelska eller svengelska dharmatermer i stället för de svenska termerna (för en förklaring av 'svengelska', se nedan). Eller hur de har tvekat, inte kunnat hitta rätt svensk term och sedan presenterat det engelska ordet. Efter att ha ägnat mer än 25 år åt att översätta Bhantes undervisning och försöka etablera en svensk dharmisk vokabulär (tillsammans med andra), kan jag nog ursäktas för att känna mig lite frustrerad, bortsett från att jag känner mig generad. Detta gäller långt ifrån alla, men det har hänt och fortsätter att hända tillräckligt ofta för att jag ska känna en oro och en önskan att ta itu med det. (Det skulle förmodligen vara bra att ha en diskussion om detta i lokala Triratna-sanghor).

Jag undrar om översättare i andra länder också har samma erfarenhet. Jag skulle inte alls bli förvånad. Du kan naturligtvis fundera på varför det är så.

Undervisningen på våra buddhistcenter sker på vårt modersmål

Med få undantag sker undervisningen på våra buddhistcenter på det lokala språket. Deltagare på kurser och träffar läser, och föredrar oftast att läsa, böcker och undervisningsmaterial på sitt eget språk. Jag tycker att det är rimligt att förvänta sig att de som undervisar ska vara väl förtrogna med Dharma på sitt eget språk. Jag skulle anta att de på det hela taget reflekterar och funderar över och tänker på Dharma på sitt eget språk. Det kan naturligtvis finnas undantag, till exempel när någon tillbringar sitt arbetsliv i en engelskspråkig miljö eller om de har bott en längre tid i Storbritannien eller i ett annat engelsktalande land.

Det skulle vara bra att diskutera även detta, för att uppmuntra och underlätta översättningsprocessen.

Detta var bara några reflektioner och iakttagelser om vad som kan stå i vägen för en fullständig översättning av Dharma till ditt eget språk. En annan faktor är naturligtvis att människor redan är så upptagna med att lära ut Dharma och etablera en sangha att de inte har tid över för översättning.

Jag ska nu övergå till några observationer, reflektioner och till och med rekommendationer. När man börjar översätta Dharma till ett "nytt" språk finns det vissa saker som är bra att arbeta med och etablera redan från början, till exempel att etablera en gemensam dharmisk vokabulär och starta en översättningsgrupp, eller kommitté.

Upprättande av en gemensam dharmisk vokabulär

Vi måste skapa en gemensam dharmisk vokabulär på vårt modersmål, med en väl genomtänkt diskussion om alternativ för översatta ord och termer. Det är viktigt att

du arbetar med detta redan från början när du börjar översätta Dharma till ditt eget språk. Detta arbete görs förmodligen bäst i en liten översättningsgrupp, men det är naturligtvis bra att involvera människor på bredare front, om det är möjligt. Genom att göra det kommer ni att bespara er en massa onödigt arbete och diskussioner i framtiden. Det här är ingen lätt uppgift, men alltid lika fascinerande och dessutom ett bra sangha-projekt.

Du kanske vill översätta och sammanställa din egen *En girllang av buddhistiska begrepp*, som används inom Triratna. (Jag kan förse dig med en kopia av Padmaloka-originalet, av Cittapala och Ashvajit, och även en svensk version med layout, som kan användas som mall.) Ujumani har skapat en bra mall för översättning till franska, med engelska, pali, sanskrit och franska termer. Denna finns också tillgänglig på begäran.

Det finns flera online-tjänster med buddhistiska ordböcker för pali och sanskrit.² Det är också bra att ha kontakt med någon som kan pali och sanskrit. Det finns flera kompetenta personer på detta inom Triratna.

Alla språk är bara språk

Vi måste komma ihåg att språk – alla språk, även pali och sanskrit, och engelska – bara är språk. De är inte gudomliga, direkta eller felfria kommunikationer. Allt språk är en tolkning, eller om man så vill, en översättning. Även om de är urgamla och på en del sätt mer exakta, kan pali och sanskrit inte förmedla direkta erfarenheter. Ibland får jag intrycket att människor glorifierar ett eller annat språk, kanske tillskriver det ideala och till och med ”gudomliga” eller magiska egenskaper (kanske i likhet med Platons idealvärld). Vissa språk kan naturligtvis ha en bättre vokabulär för buddhistiska termer, kanske har de etablerat specifika betydelser efter långa och mödosamma processer. Men vi måste komma ihåg att *alla språk bara är språk*.

Starta en översättningskula

Förutom att skapa en gemensam dharmisk vokabulär är en översättningsgrupp eller -kommitté, eller vad ni nu kallar det på ditt språk, hjälpsam på andra sätt. I gruppen kan ni diskutera prioriteringar, vad som ska översättas först, vad ni kan behöva för undervisningsändamål, vad som kan fungera i ert land och er kultur, och så vidare. Ni kan också diskutera knepiga dharmiska termer eller engelska ord och hur ni bäst kan översätta dem till ert språk. Några av de termer som många översättare kämpar med är ”medvetenhet” (*awareness* och *mindfulness*), ”sinne” (*mind*), ”att gå vidare” (*going forth*) och rentav även ”att ta sin tillflykt” (*going for refuge*). Denna lista varierar naturligtvis från land till land och från språk till språk. I sådana diskussioner kommer ni helt naturligt att börja arbetet med att skapa en dharmisk vokabulär.

---

² Till exempel <https://dsal.uchicago.edu/dictionaries/> eller <https://sanskrit.inria.fr/DICO/index.en.html>. I en kommande *Handbok för översättare* kommer vi att dela med oss av fler resurser som dessa.

Du kommer troligtvis upptäcka att människor i översättningsgruppen (eller andra som du delar diskussionen med) har preferenser för hur vissa ord eller fraser ska översättas, och inte översättas. Du kommer förmodligen också att upptäcka att människor har en bestämd motvilja mot vissa ord, eller att orden har oönskade associationer etc. Det är bara naturligt att vi har våra egna individuella associationer och preferenser, och att ord är känslomässigt laddade på olika sätt för olika människor.

Ytterligare en komplikation är att du kommer att upptäcka att dina egna preferenser och gensvar med tiden gradvis kommer att skifta och förändras. Du kanske upptäcker att en del av de ord du föredrog att använda plötsligt inte känns så självklara, och att andra ord som du kände en så tydlig motvilja mot inte känns så problematiska längre. Med andra ord upptäcker du hur levande och föränderligt språket är, och hur föränderlig du själv är.

Din förståelse fördjupas också och i takt med det kanske du några år senare upptäcker att det sätt på vilket du ursprungligen valde att översätta inte var helt korrekt. Det är sant att du gjorde ditt bästa vid den tidpunkten och din dåvarande förståelse – detta är naturligtvis oundvikligt – men nu kan du tydligare se bristerna eller felaktigheterna. Det visar hur viktigt det är att arbeta tillsammans med andra på en text och att ha en ordentlig kontroll av texten på plats (se punkten om kontroll nedan). Att ha tillgång till fler ögon och sinnen hjälper till att minimera fel och missar i översättningen. Den allmänna förståelsen och erfarenheten av översättning på ditt språk kan också utvecklas. Översättare och lärare utanför Triratna kan hitta bättre sätt att översätta vissa buddhistiska termer, som vi kan hämta inspiration från och använda på lämpligt sätt i vårt eget sammanhang.

En annan komplexitet i översättningen är när man översätter till en kultur och ett språk där buddhismen har varit etablerad och praktiserats, kanske under lång tid. Ett exempel på detta är japanska, som man just har börjat översätta till; andra exempel är kinesiska och indiska språk. I Japan kan ungdomarna ha negativa reaktioner på de traditionella buddhistiska och religiösa termerna. En del av den terminologi som Bhante Sangharakshita utvecklade och som vi använder i Triratna kan vara mer attraktiv och inspirerande för dem.

Det är en helt annan sak när man översätter till ett språk och ett land som inte har någon historia av traditionell buddhism.

Känna den djupare rytmen

Även om vi behöver och bör översätta Sangharakshitas undervisning, behöver vi också läsa hans böcker och lyssna på hans undervisning på hans eget språk – för att understryka denna punkt. Vi bör också enligt min mening titta på videor där Bhante ger viktig undervisning, om och om igen, för att fånga den energi och anda som livar upp hans kommunikation. Så att när vi senare ska översätta hans undervisning kommer vi i någon mån att ha den energin med oss, *känna den djupare rytmen* och förnimma den outgrundliga plats där han kommer ifrån – så mycket vi nu kan. (I ett

föredrag nyligen refererade Vishvapani till denna kvalitet i Bhantes kommunikation som en *rytm*, vilket jag fann slående).³

Naturligtvis behöver vi också studera och diskutera Bhantes presentation av Dharma med andra och delta i retreatar och evenemang där detta sker. Jag kommer här bara att nämna Adhithana, där detta är en central angelägenhet, men det finns många andra retreatcenter och retreatar där detta görs, till exempel på Padmaloka, Taraloka och Tiratanaloka.

Utmaningar med översättning

Låt oss sedan gå vidare till några av de utmaningar som översättning innebär. Här är ett litet urval av utmaningar som du med all säkerhet kommer att stöta på och tvingas ta itu med.

- Faran eller tendensen att falla in i ”svengelska” eller ”Denglish” eller ”Franglais” eller ”Norwenglish” eller andra varianter. (vilket på sätt och vis är oundvikligt och mycket vanligt i vår populärkultur).
- Tendensen att vara alltför bokstavstrogen i översättningen: t.ex. att alltför nära följa eller kopiera meningsstrukturen i källspråket, som ofta inte är densamma i målspråket.
- Utmaningen med *poesi, engelsk litteratur* och ibland särskilda eller till och med obskyra *kulturella referenser*.
- Utmaningen med *metaforer, idiom* och *talesätt* etc.
- Utmaningen med ”språkdialekter” eller ”språkvariationer” (t.ex. spansk spanska och mexikansk spanska.)
- Utmaningen att prioritera hur mycket och vad som ska översättas

Risk för att hamna i ”swenglish” eller ”Denglish” ...

Det innebär att man ofta omedvetet importerar eller använder engelska ord eller uttryck i den svenska texten (eller tyska, franska, etc.), trots att det egentligen inte finns något sådant uttryck på svenska (tyska, franska, etc.). Det här är ganska vanligt i många länder, verkar det som, eftersom vi är så påverkade av engelsk och amerikansk kultur och språk. Det händer lätt för oss ”icke-engelsktalande” som har tillbringat en längre tid i ett engelskspråkigt land.

Ibland sker det omedvetet, men det är ren lathet om vi låter det passera när det väl har påpekats. Men det är inte alltid så lätt att upptäcka själv. I vilket fall som helst betyder det att vi inte har gjort jobbet och att texten inte är fullständigt översatt.

Intressant nog stötte jag just på det problem som jag nämnde tidigare. Jag trodde att jag visste vad något betydde och upptäckte sedan att jag inte gjorde det. ”Swenglish” är tydligen inte detsamma som det svenska ordet ’svengelska’. Det är det senare jag är ute efter här. För att vara modern rådfrågade jag ChatGPT och bad den förklara ordet ’svengelska’ i en språklig betydelse.

---

³ A Deeper Rhythm, 2022, <https://www.freebuddhistaudio.com/audio/details?num=LOC5570>

Här är vad den svarade: ”Svengelska ett portmanteauord på svenska, som kombinerar ’svenska’ och ’engelska’, och avser ett språkligt fenomen som kännetecknas av en blandning av svenska och engelska i ett och samma yttrande eller samtal. Denna blandning kan förekomma på olika nivåer i det språkliga systemet, såsom grammatik, ordförråd och uttal. ”Svengelska” används ofta i informella sammanhang eller för komisk effekt och kan återspegla engelskans inflytande som ett globalt språk i det svenska samhället.’

Enligt den svenska huvudordboken (www.svenska.se) är svengelska: ”Om svenskan, som kännetecknas av ett överflöd av lånord och översättningslån från engelskan (och amerikansk engelska.)”

En ännu enklare beskrivning: ”Svengelska” är slang för att tala svenska med lite för mycket engelska inblandat.’

För att relatera detta till andra språk: ’Denglish’ eller ’Franglais’ betyder ”tyska och franska med lite för mycket engelska inblandat.”

’Svengelska’ är besläktat med ’anglicism’ som är ett direktöversatt engelskt idiomatiskt uttryck. Ett exempel på detta är när Greta Thunberg i ett tal sade att: ”ledare borde ställas mot väggen” (vilket på engelska betyder: ”... och skjutas”). När hon senare uppmärksammades på detta bad hon om ursäkt och sade att det var ’swenglish’, eftersom uttrycket ”ställa någon mot väggen” betyder ”att hålla dem ansvariga” för något.

Jag tror att man kan hitta många exempel på detta fenomen i brev från tidiga svenska invandrare till Amerika, som kastade in oöversatta engelska ord i sina meningar när de skrev till familjen och släkten där hemma.

Bortsett från dessa beskrivningar och definitioner skapar användningen av ’swenglish’ ’Denglish’, ’Franglais’ etc. problem och texten känns inte helt översatt, och vissa människor reagerar på detta.

Risken att hamna i en alltför bokstavlig översättning

En annan fara som är alltför vanlig, särskilt för nyare översättare, är att man alltför nära följer meningsbyggnaden i källspråket, som ofta inte är densamma som i målspråket. Det kan lätt hända när man blir trött, men också när man inte stannar upp för att hitta det rätta uttrycket på sitt eget språk. Det kan också beskrivas som en ”falsk lojalitet” och kan inträffa när man är felaktigt angelägen om att vara trogen originaltexten. Det extrema exemplet är en ord-för-ord-översättning, som kanske inte är meningsfull och som också känns väldigt mödosam och kantig.

Den erfarna översättaren kan hitta det fullständiga översatta uttrycket på målspråket mer eller mindre direkt, även om han eller hon ibland kan behöva arbeta igenom texten flera gånger för att ”naturalisera” den i sin nya språkdräkt. Personligen måste jag ofta arbeta igenom texten på detta sätt, flera gånger, och då förlitar jag mig också på att en redaktör eller korrekturläsare skall påpeka var jag har misslyckats med att

åstadkomma en fullständig översättning, eller var en svengelsk fras har gått under radarn.

Denna fråga hänger samman med en mer allmän fråga: utmaningen att översätta stilen. Detta är vad Ujumani, en erfaren översättare, skriver: "Helst bör man kunna 'höra författarens röst' när man läser en översatt text – särskilt när det gäller Bhante. Ett antal av Bhantes böcker är redigerade versioner av hans talade röst: föredrag eller seminarier. Det är en komplicerad fråga eftersom hans språk ibland är lite ålderdomligt och lite tungt att läsa när det översatts till franska."

(Se även punkten om *utmaningen med Sangharakshitas önskemål* nedan).

Utmaningen med metaforer och talesätt etc.

Alla språk är rika på talesätt, metaforer och ordspråk. Skönheten och livfullheten i ett språk uttrycks ofta i detta kreativa språkbruk. Det kan finnas gemensamma källor till många av ordspråken, till exempel Bibeln eller Shakespeare. Ibland finns det dock inga direkta eller tydliga motsvarigheter till ord, metaforer etc. på alla språk. Du behöver ofta gräva runt, tänka utanför boxen och kasta det bokstavligen sinnet överbord. Du kan mycket väl hitta en lämplig översättning, men ibland måste du nöja dig med ett uttryck som inte passar helt perfekt. Men det gör ändå jobbet.

Här är ett par exempel som jag stötte på när jag översatta Paramanandas bok *Change Your Mind (Buddhistisk meditation – en praktisk vägledning på svenska)*. Någonstans använder Paramananda uttrycket naturligt *like a duck takes to water* ("som en anka glider i vattnet") – med andra ord "naturligt, utan ansträngning". Det är en mycket suggestiv bild av en anka som utan ansträngning och lätt "glider ner" i damm. Detta uttryck finns inte på svenska, så vad göra? Jag kom att tänka på ett svenskt uttryck: naturlig "som fisken i vattnet" ("i sitt rätta element"), men det ger oss naturligtvis en helt annan bild och känsla. Vad göra med det? Ett annat uttryck som jag tyckte var knepigt att översätta till svenska var *hitting the ground running*.

På tal om ankor och gäss, många ordspråk är likadana eller samma på olika språk. Vi har till exempel uttrycket "som vatten på en gås", som bokstavligen är detsamma på svenska och kanske även på andra språk. Metaforer och ordspråk är ett rikt och fascinerande område inom mänskliga språk.

Dessutom blandar vi ofta våra metaforer och då behöver vi kunniga och alerta personer som Shantavira, som kan upptäcka det här och "räta ut" ordspråken.

Det är mycket hjälpsamt att ha en volym med samlade talesätt och ordspråk lätt till hands när man översätter. Ibland har de exempel på olika språk. Jag har flera sådana böcker i min bokhylla. En av dem är *Brewers Dictionary of Phrase and Fable* den svenska: *Svenskt Språkbruk*. Den vanliga Google-sökningen kanske inte är särskilt tillfredsställande, men det finns säkert flera bra resurser på ditt modersmål. På engelska finns t.ex: <https://www.thefreedictionary.com/>

Naturligtvis behöver du också ha bra ordböcker på ditt eget språk, ibland kan du hitta tvåspråkiga ordböcker med engelska och ditt eget språk.

Poesi, engelsk litteratur och kulturella referenser

Ett område som är relaterat till ordspråk är poesi, liksom litterära och kulturella referenser. Poesi är naturligtvis rik på metaforer och bilder, och mycket svårare att översätta än prosa, särskilt när de är skrivna på en viss meter och med rim, och om det är poesi av litterära ikoner som Shakespeare. Jag har en väninna som drar sig för att översätta Shakespeare helt och hållet, medan jag, kanske dumt nog, kastar mig in och gör ett försök. Vi kan emellertid inte alltid förlita oss på verk som redan har översatts till vårt språk. När jag till exempel undersökte ett citat (av Bhante) från en av Shakespeares pjäser fann jag att den svenska standardöversättningen av den pjäsen, även om den var ganska litterär, var långt ifrån fullständig. Den citerade passagen var så förenklad och förkortad att en del av innebörden hade gått förlorad.

Översättaren bör naturligtvis alltid kontrollera om det redan finns en översättning av dikten på det egna språket. Detta kan vara en tidskrävande syssla. Jag skulle dock vara försiktig med att helt förlita mig på sådana översättningar, eftersom jag har sett ganska dåliga översättningar av svenska dikter till engelska; dåliga i mina ögon i alla fall.

Om det relaterade fenomenet eller den kulturella referensen är svår att förstå eller inaktuell lägger jag ofta till en "översättarens fotnot" (längst ner på sidan om jag anser att det behövs en direkt kommentar, eller i de vanliga slutnoterna om det är av mindre betydelse), som ger en förklaring av innebörden och sammanhanget för Bhantes text. Folk har berättat för mig att de har tyckt att detta har varit till stor hjälp och har bett om mer. Det är också det rekommenderade sättet att hantera sådana frågor: översätt passagen som den är och skriv en förklarande fotnot.

Ibland lägger jag till en liten kommentar inom parentes i texten, t.ex. uppdaterar jag några detaljer till våra nuvarande erfarenheter av saker och ting: dataspel, mobiltelefoner etc.

Utmaningarna i Sangharakshitas önskemål

I sitt testamente lämnade Bhante ett uttalande om önskemål riktade till sina litterära exekutörer. Nedan följer ett citat från ITTB:s visionsdokument:

'ITTB avser att arbeta med och på uppdrag av Sangharakshitas litterära testamentsexekutörer, i synnerhet för att uppfylla hans önskemål:

- "Att säkerställa att översättningar av mina skrifter till andra språk är trogna originaltexten."
- "Att bevara textens integritet samt skribentens personlighet så som den uttrycks i texten."

Att översätta Bhante Sangharakshita är en utmaning eftersom hans språk ibland är lite ålderdomligt och lite tungt att läsa när det översätts till ett europeiskt språk, till exempel franska eller svenska. Meningarna är ibland mycket långa, med flera underklausuler. Jag tror att man kan "förenkla" utan att förlora Bhantes röst och stil

alltför mycket. Det är en balansgång. Man måste göra sitt bästa för att bevara rösten, men komma ihåg att budskapet, Dharma, måste kommuniceras på ett tydligt och tilltalande sätt.

Det finns utrymme för diskussion här, i själva verket en fortlöpande diskussion, bland mer erfarna översättare såväl som bland nyare mindre erfarna.

Vad innebär det egentligen att vara ”trogen”? I en presentation vid ett möte för översättare av Sangharakshita i november 2021 delade Sraddhapa med sig av sina tankar om att vara texttrogen: **Tankar om trofasthet i översättningen av Sangharakshita**. Hela presentationen och diskussionen finns här: <https://youtu.be/KWDiJnmToAc>

Kontroll av översättningar

Att kontrollera de översatta texterna hänger ihop med Bhantes önskemål. Inom ITTB har vi utarbetat rekommendationer för kontroll av kvaliteten på översättningar, särskilt av kvaliteten och förmågan hos nya översättare. Parallellt med denna artikel har jag börjat skriva en **Handbok för översättare**, som kommer att gå in mycket mer i detalj på många av de punkter som tas upp här, särskilt för nya översättare. Här kommer jag kort att nämna några punkter om kontroll av översättningar.

När du har bestämt dig för att översätta en bok av Sangharakshita (eller någon annan av deras publicerade författare) ska du kontakta *Windhorse Publications* för att få den senaste versionen av texten. Om du har för avsikt att publicera en översättning av ett verk av Bhante måste du underteckna ett kontrakt med *Windhorse*, som innehåller en klausul om kontroll. (Själva undertecknandet sker ofta närmare publiceringen.) I detta kontrakt skriver du under på flera punkter om kvalitet:

”Översättningen av Verket skall göras av en behörig översättare troget och noggrant från originalspråket, utifrån den aktuella utgåvan. Förlaget har rätt att göra anpassningar som ökar Verkets lämplighet för den svenska läsekretsen med skriftligt medgivande från Innehavaren [här skall stå ’Upphovsrättsinnehavaren’ dvs. de litterära exekutörerna] till varje enskild ändring. Sådana ändringar får inte förändra Verkets avsikt eller karaktär.

b) Alla översättningar skall kontrolleras mot den engelska originaltexten av en modersmålstalare av målspråket som är godtagbar för Upphovsrättsinnehavaren, och sådant godtagande skall bekräftas skriftligen.

c) Anpassningar av texten för att förbättra översättningen av Verket för läsare på ett visst språk får endast göras med skriftligt medgivande från Upphovsrättsinnehavaren.

Förfrågningar om tillstånd från upphovsrättsinnehavaren ska riktas till sekreteraren för de litterära exekutörerna.”

Språkvariationer eller språkliga dialekter

Vissa språk har stor spridning över stora geografiska områden och kulturer, och med tiden utvecklas ”variationer” eller ”dialekter”. Dessa variationer kan omfatta skillnader i ordförråd, uttal, grammatik, talesätt och ordspråk. I det specifika fallet med spansk spanska och mexikansk spanska betraktas de som olika dialekter av det spanska språket, var och en med sina unika egenskaper som formats av deras respektive regioner och språkliga historia. I Triratna har det förekommit översättningar inom båda de spanska dialekterna och under de senaste åren har de koordinatörerna för de spanska översättningarna arbetat hårt med att lösa problem kring detta (samt att kontrollera och förbättra kvaliteten på gamla översättningar).

Andra exempel på olika ”varianter” är brittisk och amerikansk engelska, brasiliansk och europeisk portugisiska, mandarin och kantonesiska.

Översättning – en utmanande uppgift – bara börja

Efter att ha läst vad jag har skrivit hittills kanske du tycker att översättning verkar vara en mycket svår, nästan omöjlig uppgift. Ändå måste vi översätta. Som jag beskrev i del 1 av artikeln känner många människor sig manade att återge Dharma på sitt eget språk när de hör eller läser något de blir inspirerade av. Det kommer att vara till stor hjälp om vi kan uppmuntra översättning inom vår lokala sangha och vänja oss vid att ge varandra vänlig och genomtänkt feedback.

Till alla som känner sig manade att översätta eller som redan gör det vill jag säga: fortsätt och dela med er och var öppen för feedback. Med tiden kommer du att lära dig och gradvis bli bättre på det. Du kommer att lära dig att utforska översättningens fascinerande sfär med hjälp av all tillgänglig hjälp. Du kommer att lära dig att ge det tid och du kommer att lära dig att ta emot feedback från andra. Översättning kan vara en effektiv metod för att hantera gripande och ego-identifiering. Alla som har skrivit en text och fått feedback vet detta alltför väl. Vi kan lätt falla in i känslan att det är ”min text”, rentav ”min översättning” eller ”hur vågar du trampa mig så oförsiktigt på tårna?” Det är verkligen en grogrund för övning, för att släppa taget och kanske rentav för insikt.

Vad ska översättas?

När vi funderar på vad vi ska översätta hamnar vi snabbt i ett dilemma. Det finns så mycket dharma-material tillgängligt på engelska, för att inte tala om pali och sanskrit (även om översättning direkt från dessa språk naturligtvis kräver goda kunskaper i dessa språk). Givetvis är det en balansakt. Det finns så mycket Dharma tillgänglig, inte bara historiskt av Bhante och andra, utan också för närvarande inom Triratna och på så många platser. Det finns undervisning från retreatare, på buddhistcenter och online, och vi kan bara översätta en liten bråkdel av allt detta. Varje lokalt ”språkområde” måste ha en bra genomgång av vad som ska översättas och vad som ska prioriteras; inte bara en gång utan återkommande.

Textning av videor – en ny satsning

Nyligen fick ITTB ett bidrag från FutureDharma Fund för ett pilotprojekt för att undersöka och etablera rutiner för undertextning av några viktiga föreläsningar av Sangharakshita på video och andra viktiga videor. Jnanacandra ledde detta projekt på ett mycket kompetent sätt och gradvis har allt fler videor med undertextning dykt upp på olika språk. Detta är, som Ujumani sa: ”Verkligen ett viktigt tillskott – människor kommer att kunna se Bhante, förstå vad han säger och känna hans passion för Dharma, hans kompromisslösa hängivenhet.”

Till exempel: [Att minnas Sangharakshita genom hans vänskaper](#)

eller: [En smak av frihet – av Sangharakshita](#)

Relevans och lämplighet

När vi överväger behovet av översättningsarbete inom hela rörelsen är det viktigt att vara medveten om storleken, utvecklingsstadiet och tillgängliga resurser för varje språkområde (jag använder olika termer som 'sangha', 'lokal situation', 'buddhistiskt center, etc. för att hänvisa till hela språkområdet eller den nationella "situationen". Hädanefter kommer jag helt enkelt att säga "situationen".)

Nedan delar jag en mall som vi löst har använt i ITTB. Kategorierna är lite grovhuggna och absolut inte statiska. En mindre situation kan till exempel utvecklas till en medelstor situation, och en medelstor situation kan utvecklas till en stor situation. Det är alltid viktigt att man har en fortlöpande utvärdering av sanghans behov och därför en aktiv prioritering av vad man bör fokusera på att översätta. En liten sangha eller grupp har sina behov, först och främst att ha rituella texter, pujor, och kursmaterial och instruktioner för meditation. Större och sedan länge etablerade sanghor har helt andra behov.

Låt mig först säga det uppenbara: det kommer aldrig vara möjligt att översätta alla Bhantes böcker och undervisning, så vad vi uppmuntrar är att varje situation översätter sitt eget bibliotek av *grundböcker* och relevanta texter.

(Kanske kommer AI-verktyg – med artificiell intelligens – i framtiden att hjälpa till att råda bot på detta. Jag är dock ganska säker på att sådana översättningar alltid måste kontrolleras och redigeras noggrant. Mycket har hänt på det här området under de senaste åren, till och med månaderna. Det finns nu öppen tillgång till exempelvis ChatGPT, som översätter kortare textstycken åt gången. En annan tjänst är DeepL Translator, som använder AI och i min erfarenhet översätter mer exakt än Google translate.)

Liten situation

En liten situation kanske bara har en eller två ordensmedlemmar, eller inga ordensmedlemmar men en ivrig mitra (som kan ha bett om ordination).

Den lilla situationen har sina behov, ofta av rituella texter, pujor och korta inspirationstexter, introduktionsböcker eller grundböcker (som *Buddhas ädla*

åttafaldiga väg och Chris Paulings *Introduktion till buddhismen* eller något liknande). I dessa pionjärsituationer kommer de första försöken att översätta dharmatexter nästan alltid att vara lite grova, och det är ok – det kan egentligen inte vara annorlunda (även om ni råkar få en professionell översättare som går med i sanghan). Material som översätts på det här sättet används först *in-house* (internt) i enkla och billiga format. De som översätter är entusiastiska men ofta inte särskilt skickliga i översättningskonsten. Med tiden och när de förhoppningsvis samarbetar med översättningsarbetet, växer och mognar deras skicklighet och erfarenhet. (Jag har redan nämnt behovet av att upprätta en dharmisk vokabulär och ordlista. Det finns välutvecklade mallar som kan återanvändas för detta ändamål, tillgängliga från ITTB). Exempel på små situationer är: Ryssland, Danmark, Turkiet, Brasilien, Japan, Albanien och Malta.

Medelstor situation

En medelstor situation har ofta en etablerad närvaro i ett land, med ett buddhistiskt center med 5–25 olika aktiva ordensmedlemmar. Ofta tar det ganska många år att komma till denna punkt i ett nytt land, eftersom utvecklingen av en sangha är beroende av många faktorer, inte minst effektiv *kalyana mitrata*. I denna medelstora situation finns det en etablerad närvaro i form av ett buddhistiskt center i en stor stad, om inte i huvudstaden. Det kan också finnas flera mindre lokala Triratnagrupper, ofta mycket beroende av en enda eller två lokala ordensmedlemmar. Det finns en växande mitra-sangha med mellan 10 och 100 mitror, av vilka några tränar för ordination. Exempel på medelstora situationer är: Nederländerna, Frankrike, Polen, Sverige, Finland, Norge och Estland.

Stor ”väletablerad” situation

I stora och väletablerade situationer kan det finnas flera etablerade buddhistcenter, retreatcenter och kanske boendekollektiv. Exempel på sådana är Tyskland, Spanien och Mexiko. Dessa situationer har ofta ett stort bibliotek med översatta böcker och viktiga texter, och även här är behoven olika. De kan ha en översättningskommitté eller kula, som Dharmamegha i Mexiko/Spanien, som koordinerar översättningsarbetet. De har också sina egna ordinationsprocesser.

I dessa situationer har översättningsarbetet pågått i många år och det finns ofta ett behov av att återgå till ”gamla översättningar” för att uppdatera och förbättra språket. Få av de entusiastiska översättarna från förr var utbildade i översättning, om ens någon var det. Deras översättningsförmåga och kunskaper i det egna språket har utvecklats och förbättrats under årens lopp. Och användningen av det egna språket har förändrats. Ibland har även de engelska källtexterna redigerats och förbättrats.

Glädjas över vad som åstadkommits

Jag skulle vilja avsluta den här artikeln med att glädjas över allt som åstadkommits genom åren. Så många människor, i så många länder och på så många språk, har bidragit till översättning på så många sätt.

Här är alla språkområden som har fått bidrag från ITTB under åren (även om mycket översättningsarbete har skett utan någon central finansiering): *albanska, flamländska, estniska, finska, franska, tyska, hebreiska, ungerska, italienska, japanska, norska, polska, portugisiska, nederländska, ryska, spanska, svenska, turkiska* och *walesiska*. I cirkeldiagram 2 på nästa sida ser du hur mycket varje språk har tilldelats i medel; de två nyaste språken som fått bidrag är japanska och walesiska.

Böcker som vanligtvis översätts tidigt är: *Introduktion till buddhismen*, *Buddhas ädla åttafaldiga väg* och *Människans väg till upplysning*, samt rituella texter och instruktioner i meditation. I en annan presentation kommer jag att ge en översikt över översättningshistoriken för varje språk och vilka böcker som har översatts. Jag skulle också vilja presentera några av Triratnas pionjärer inom översättning och vad de har åstadkommit.

Dags att avsluta. Jag hoppas att jag i dessa två artiklar har gett dig en bild av översättningens fascinerande värld inom Triratna. Jag hoppas också att du bättre kan förstå de utmaningar och den komplexitet som vi står inför och arbetar med i detta viktiga och betydelsefulla arbete. Slutligen hoppas jag att du bättre inser hur viktigt det är att stödja och finansiera detta arbete, som till stor del verkligen utförs av entusiastiska volontärer.

Slutligen vill jag tacka Kalyanaprabha som uppmuntrat och väglett mig längs vägen, och Ujumani som mot slutet kom med hjälpsamma förslag och feedback. Sist men inte minst stort tack till FutureDharma och ECA som ger bidrag till översättningsprojekt och finansierar mig att arbeta deltid som samordnare för ITTB.

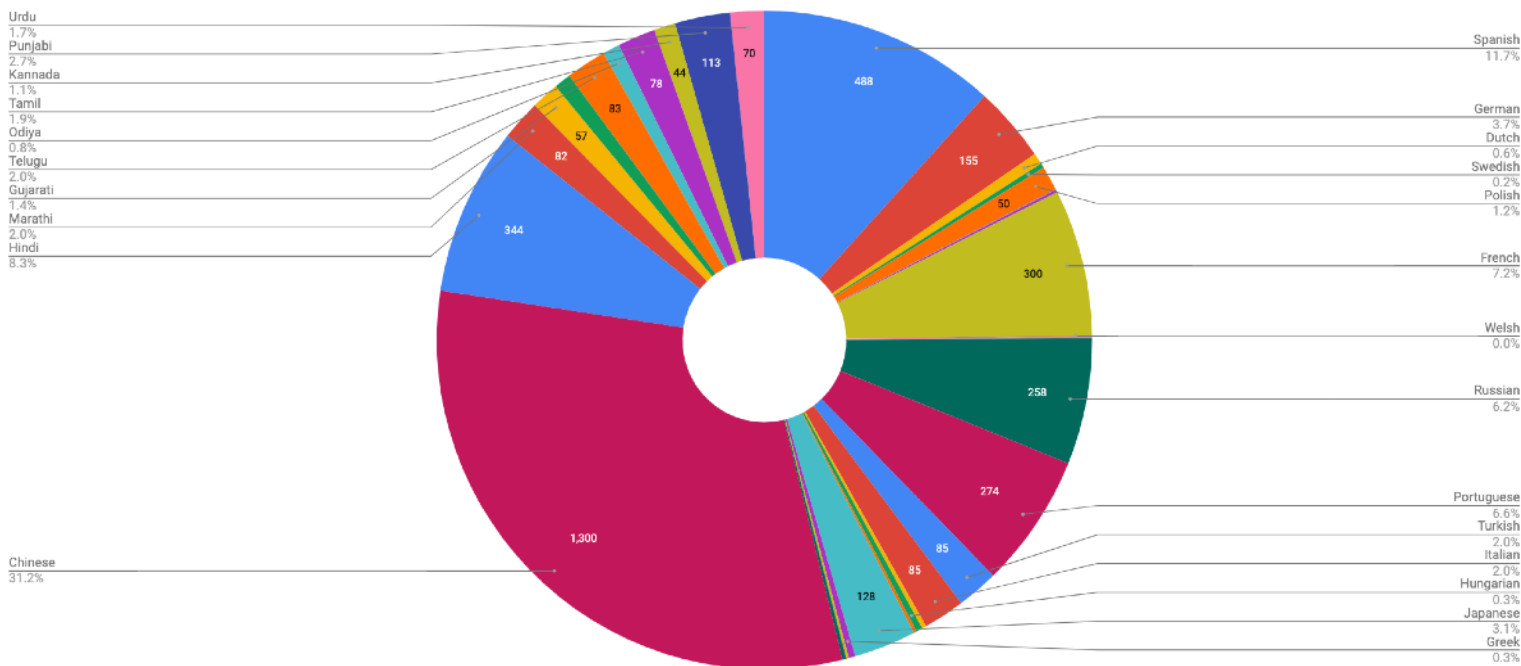
Med metta, Viryabodhi
(viryabodhi@gmail.com)

APPENDIX: Se nästa sida för en *visuell presentation*.

Visuell presentation

I det första cirkeldiagrammet nedan ser du de världsspråk där det finns någon Triratna-aktivitet, eller mitra, etc. Det andra diagrammet (Total finansiering 2012–2023) visar hur mycket ITTB-medel som har beviljats till samma språk, förutom indiska och kinesiska. Men jag har inkluderat kinesiska och indiska språk i det första diagrammet för att ge en känsla av språkens storlekar.

World Languages in Triratna (mm)

TOTAL FUNDING: 2012-2023

